

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בגיאוגרפיה – תוכנית חדשה

קיץ תשפ"ג, 2023

60%

סמל שאלון 57381

הפתרון נכתב על ידי: אמנון אפשטין, אמיר סטרנס ומיכל פריאל-שחק

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

פרק ראשון ארץ ישראל

1. גלעין ושוליים

א. (1) -אזור גלעין -ירושלים . שיעור המועסקים בשירותי הציבור הינו גבוה והחקלאות אפסית.

(2) אזורי שוליים- דרום , צפון. שיעור נתוני המועסקים בדרום בתחום שירותי המידע ותקשורת נמוך. שיעור המועסקים בצפון בתחום התעשייה, כרייה וחציבה גבוה.

ב. (1) אזור עדיפות לאומית הוא אזור שממשלת ישראל הכריזה עליו כאזור מועדף, וכפועל יוצא מכך, מוענקים ליישובים הנמצאים בגבולותיו, תמיכה, סיוע, הנחות, הטבות ותמריצים שונים.

(2) קביעת אזורי עדיפות מסייעת לחיזוק אזורי השוליים בכך שהיא מושכת לאותו הישוב עוד תושבים, יזמים כתוצאה מהענקת סיוע, תמיכה הנחות, ובכך מחזקת את אזורי השוליים.

ג. (1) כביש 6 דרום.

(2) לדעתי הדרך העדיפה לצמצום הפערים בין אזור הגלעין לשוליים הוא חיזוק אזורי השוליים ופיתוחם. כיוון שזהו פתרון לטווח ארוך אשר יכול לתת מענה למגוון אנשים אשר מתגוררים בשוליים. לעומת זאת יצירת נגישות לאזור הגלעין הינו פתרון לטווח קצר לדעתי כיוון שמקומות העבודה יעדיפו אנשים אשר מתגוררים באזורי הגלעין.

2. מצוק הכורכר (המצוק החופי)

א. שלב 1 : גלי היס מתקרבים ופוגעים במצוק החופי. שלב 2 : מי היס מתחתרים מתחת למצוק הכורכר ומערערים את יסודותיו. שלב 3 : קריסה ונפילה של גושי הכורכר. שלב 4 : גושי הכורכר מתפוררים ונוצרים טבלאות גידוד.

ב. פעולה אחת של האדם הגורמת להרס המצוק היא המרינות / מעגנות. שובר הגלים של המרינה עוצר וחוסם את אספקת החול המגיעה עם גלי היס מדרום מערב, כתוצאה מכך מצטברת רצועת חול רחבה בחלק הדרומי של המרינה, ואילו בחלק הצפוני נוצר מחסור בחול בחוף. במצב כזה גלי היס מתקרבים למצוק הכורכר פוגעים בו וגורמים לקריסתו.

ג.

(1) השפעות אפשריות של מצוק הכורכר :

בתי מלון ומבני מגורים הממוקמים על המצוק הכורכרי, למשל בהרצליה, בנתניה עלולים להיפגע.

(2) עלייה במפלס פני הים תאיץ את הרס המצוק ופעולת הגידוד משום שגלי הים התקרבו למצוק החופי ביתר שאת, בעוצמה חזקה ובגובה רב יותר. מאחר ואספקת החול לחוף לא תגדל, צפויה האצה בהרס המצוק בתהליך הגידוד.

3. אוכלוסייה

א. קבוצה דתית באוכלוסייה שחל שינוי ניכר בשיעור פריון הנשים בה הן הנשים הדרוזיות (גם אצל המוסלמיות). סיבות אפשריות לשינוי זה: עלייה ברמת ההשכלה בשל חוק חינוך חובה בישראל, עלייה במעמד האישה ויציאת נשים לעבודה, שימוש באמצעי מניעה (כמקובל בחברה היהודית, השפעה תרבותית).

ב. באוכלוסייה הדרוזית קטנה האוכלוסייה התלויה הצעירה והאוכלוסייה היצרנית גדלה לעומת האוכלוסייה התלויה. הדבר מצביע על שיפור ועלייה ברמה הכלכלית של בני האוכלוסייה הדרוזית כיום. בעתיד יצטרכו הדרוזים לדאוג לילודה מספקת, על מנת ששכבת המועסקים העתידית תהא מספיק גדולה לעומת שכבת האוכלוסייה התלויה המבוגרת שתגדל (בהנחה ומערכת הרפואה תישאר ברמה טובה).

ג. (1) האוכלוסייה המבוגרת נמצאת במגמה של עלייה, הצפויה להמשיך בתחזית לשנת 2039. הגורם למגמה זו של ירידה בשיעור התמותה ועלייה בתוחלת החיים היא שיפור במערכת הרפואה. שירותי תברואה טובים והקפדה על היגיינה תורמים למגמת העלייה.

ד. (2) העלאת גיל הפרישה תתרום לגידול באוכלוסיית המועסקים. משלמי מיסים רבים יותר ישפרו את מצבה הכלכלי של ישראל והיחס בין אוכלוסיית המפרנסים לתלויים ישתפר. פרישה לפנסיה בגיל מאוחר יותר מגדילה את חסכון האדם לימי הפנסיה (כלומר, יוכל לאפשר לעצמו רמת חיים טובה יותר בפנסיה), וכן מונעת נסיגה תפקודית של האדם (לא כולם מצליחים לקיים שגרת חיים פורייה בפנסיה).

4. איכות הסביבה מדרש תמונה

א. תמונה מספר 1: אנטנות סלולריות על גג מבנה. המפגע נזקי קרינה. תמונה מספר 2: אתר לסילוק פסולת מוצקה. המפגע הפסולת המוצקה החשופה ולא מוטמנת, דבר שעלול לריחות רעים וזיהום אוויר, תשטיפים עלולים לזהם את הקרקע ומי התהום. תמונה מספר 3: מחצבה. המפגע הוא זיהום אוויר של גרגרי אבק וחול. תמונה מספר 4: נתב"ג, שדה תעופה. המפגע הוא רעש וזיהום אוויר. תמונה מספר 5: רפת. המפגע פליטת גזי חממה.

ב. (1) פיתוח בר קיימא הוא פיתוח המתחשב בצורכי האוכלוסייה ואיכות הסביבה בהווה, ובצורכי האוכלוסייה ואיכות הסביבה לעתיד לטובת הדורות הבאים. (2) ניתן להתמודד עם המפגעים הסביבתיים של נתב"ג ע"י איסור המראות ונחיתות בשעות הלילה. אפשרות נוספת היא העתקת שדה תעופה בין לאומי לאזור המרוחק מריכוזי אוכלוסייה גדולים, ולטווח ארוך ניתן להקים שדה תעופה על קטע ים מיובש כך שהמראות ונחיתות לא התבצעו מעל אזורי מגורים.

- א. (1) מושב תל עדשים שוכן בעמק יזרעאל.
(2) יתרונות פיזיים לקיום חקלאות באזור זה: עמק רחב ידיים ומישורי, נוח לחקלאות. אזור בו יורדים בין 600-700 מ"מ מים בשנה ולכן הוא מתאים לקיום חקלאות בעל.
ב. (1) עקרונות יסוד שאפיינו את מושב העובדים בראשיתו ובאים כיום לידי ביטוי בתפרוסת שימושי הקרקע במפה:

- חברי המשק משתפים פעולה באחזקת המבנים הציבוריים של המושב – מאפיין זה מתבטא במיקום של מבני הציבור, במרכז המושב. משרתים את כלל תושבי המושב.
- עיקרון העזרה ההדדית מתבטא במגורים המרוכזים זה לצד זה, בעוד השטחים החקלאיים נמצאים מחוץ לשטח המושב. גוף המים הוא עדות לשיתופיות שהייתה בעבר בין החקלאים – ממוקם במרכז המושב.

(2) שינוי שחל במושבי העובדים בעשורים האחרונים:

- צמצום בשטחי החקלאות לטובת הרחבות לבנים ממשיכים ומהגרים מהעיר שרוצים איכות חיים טובה.
- כניסת ענפי השירותים והתעשייה הקלה לתחום המושב.
- השוויון במעמד הכלכלי של תושבי המושב השתנה עם כניסת בעלי מקצועות חופשיים.
- היישוב גדל, העזרה ההדדית קטנה. לא כולם מכירים את כולם. החקלאות לא משמשת עוד כגורם משותף.

6. מאמר – " האם עלינו להיות מודאגים מאי-החום העירוני?"

א. (1) צפיפות, משטחים כהים כאספלט הבולעים חום (אלבדו נמוך) בתים נמוכים ומועטים באזור הכפרי. באזור הכפרי יש יותר דירות מכוסות בצמחיה ביחס לעיר. בעיר יותר חם ממנועי מזגנים, רכבים. בעיר הקרינה החוזרת פוגעת בקירות הבניינים, מעלה טמפרטורה ויוצרת שימוש אנרגיה רב יותר.

(2) השפעה: עלייה בתמותה בעיקר בקרב אוכלוסיות חלשות יותר כקשישים, חולים ואנשים שאין ביכולתם להחזיק מזגנים. שימוש יותר באנרגיה, הפעלת מזגנים. לכן יש יותר שימוש בחשמל ומכאן זיהום האוויר (חשמל שמיוצר מדלקים פוסילים), אי נוחות תרמית להולכים ברחוב. איכות חיים נמוכה.

ב. (1) ע"פ הגרף ניתן לראות כי באזור של קרקע מכוסה בדשא ומתחת לעצים (רמת הכיסוי הגבוהה ביותר מ-3 האזורים המוצגים בגרף) הנוחות התרמית הינה נוחה ועומס החום הינו המתון ביותר. לעומת זאת באזור של קרקע חשופה ללא צל התחושה התרמית הינה חם מאוד ועומס החום הוא הגבוה ביותר מבין 3 האזורים. הסברים אלו מוכיחים כי הנוחות התרמית של האדם מושפעת באופן ישיר מרמת החשיפה שלו לקרינה המגיעה מהשמש.

(2) באזור 2 - קרקע חשופה מתחת לעצים, תחושת האדם (הנוחות התרמית) הינה חמים. באזור 3 הקרקע מכוסה בדשא מתחת לעצים החושה הינה נוח. ההבדל בין בתחושה בין אזור 2 ל-3 הוא

כיסוי הקרקע כלומר ככל שכיסוי הקרקע גבוה יותר ויש כיסוי צמחייה רב כך גם הנוחות התרמית ותחושת האדם טובה יותר.

פרק שני: המזרח התיכון

7. חקלאות

א. מאפיין דומה אשר השפיע על מצב זה הוא אקלים מדברי. שתי המדינות נמצאות על רצועות המדבריות העולמית בין קו 30 ל-20 מעלות צפון.

ב. (1) על פי הגרף התפוקה החקלאית בערב הסעודית עולה בצורה משמעותית כנראה בגלל מיתון בקצב גידול האוכלוסייה ושיפורים ברמת הפיתוח והמהפכה הירוקה.

(2) על פי הנתונים הקיימים ניתן לראות שאוכלוסיית מצרים צומחת בקצב מהיר מאוד (מעל 15 אחוז ב-6 שנים) ולכן האתגר לספק מזון לאוכלוסייה גדולה מקשה על התפתחות והטמעת שיטות עבודה וטכנולוגיה מתקדמות ולכן קיים אתגר משמעותי ביכולת לספק את צורכי המזון.

8. סכרים

א. בחרתי בסכר אסואן במצרים.

(1) הסכר הוקם על נהר הנילוס בדרום מצרים.

(2) המטרה: ויסות הזרימה או מניעת הצפות שנגרמו בחודשי הגאות בסוף הקיץ, כך שתובטח אספקה קבועה של מים כל השנה, כמו כן אגירת מים מהגאות לשפל. מטרה זו מנעה חששות אצל החקלאים מהצפות ונזקים לגידולי החקלאות לאורך עמק הנילוס. ניתן היה להטות מים בעזרת סכרי הטייה לאזורים חקלאיים חדשים שלא היו מעובדים בעבר, זה אפשר להגדיל את התפוקה החקלאית, להגביר את ייצור המזון, לאפשר פיזור אוכלוסייה מהאזורים הצפופים ולשפר את מצבם של החקלאים, למשל באזור פיון.

ב. (1) מצרים יכולה להתבסס על עיקרון סוג האקלים השורר בכל מדינה. במצרים שורר אקלים מדברי בכל שטחיו, קיים מחסור חמור במים ובגשם, כך שהנילוס הוא מקור המים המרכזי לשתייה והשקיה במיוחד כשהריבוי הטבעי גבוה וצריכת המים רבה. באתיופיה שורר בחלק משטחה אקלים מונסוני עתיר גשם כך שלטענת מצרים לאתיופיה אין מחסור במים. (2) אתיופיה יכולה להתבסס על עיקרון התלות בנהר לפיתוח הכלכלה משום שגם היא זקוקה לכמויות מים רבות לצורכי השקיה לאור העובדה שאחוז המועסקים בחקלאות אצלה גבוה מאוד. היא מעוניינת להקים מפעל הידרואלקטרי אשר יספק חשמל ליושבים רבים ויהווה בסיס לפיתוח תעשייה, לכן היא דורשת להגדיל את כמות המים לצרכיה בנילוס הכחול.

א.

(1) תעלת סואץ מחברת את הים התיכון עם ים סוף.
(2) תעלת סואץ היא נתיב השיט הקצר והזול ביותר בין המפרץ הפרסי, אפריקה, המזרח התיכון לבין אירופה ומזרח ארצות הברית. התעלה הייתה נתיב ספנות מרכזי של מכליות נפט, כמשאב כלכלי פוליטי הייתה לתעלה חשיבות עצומה באספקת הנפט והובלתו לאירופה וארצות הברית. כל מדינות העולם ובמיוחד המעצמות הגדולות מעוניינות שנתב שיט זה יהיה תמיד פתוח, מלחמות ותקלות באוניות גרמו בעבר לסגירת התעלה כך שהיה צורך להקיף את כל אפריקה בשיט, דבר זה גרם לייקור עלויות ההובלה והתארכות זמן האספקה.

ב. (1) הסכם זה מקצר את נתיב הטיסה באירופה למזרח הרחוק והמפרץ הפרסי. זמן הטיסה יורד, עלויות הדלק ומחירי הטיסה קטנים דבר שעשוי להגדיל את הרווחים של חברות התעופה הזרות. מצב זה יגביר את השימוש בנתיב תעופה זה ויגביר את החשיבות הגאופוליטית יש ירדן וישראל.

(2) יש אמת בטענה שנתב התחבורה האווירי החדש מהווה יתרון לאיכות הסביבה. ככל שנתב הטיסה מתקצר כך צריכת הדלק הסילוני קטנה ולכן ייפחת זיהום האוויר. המטוסים שיעברו מעל שטח ישראל יטוּסו בגובה רב כך שעוצמת הרעש תפחת.

10. אקלים

א. (1)

קלימוגרף 1 – משרע טמפ' בינוני (13 מעלות), כמות משקעים גדולה מאוד (1056 מ"מ). תפרוסת משקעים – בעיקר בחורף.

קלימוגרף 2 – משרע טמפרטורה בינוני (12 מעלות), כמות משקעים בינונית (823 מ"מ). תפרוסת משקעים – בכל חודשי השנה.

קלימוגרף 3 – משרע טמפרטורה גדול (23 מעלות), כמות משקעים שנתית קטנה (385 מ"מ), תפרוסת משקעים – בעיקר בחורף.

(2)

קלימוגרף 1 – אנטליה

קלימוגרף 2 – זונגולדק או טרבזון

קלימוגרף 3 – ואן

ב. (1) אנטליה, זונגולדק וטרבזון קרובות לים, אנטליה ממוקמת בחוף הים התיכון, זונגולדק וטרבזון ממוקמות לחוף הים השחור. הקרבה לים גורמת לאיזון בטמפרטורות ולכן המשרע אינו גדול בשתייהן.

(2) ואן ממוקמת ברכס הרי כורדיסטאן, בגובה 1646 מ' מעל פני הים. גובה פני השטח גורם למשרע הטמפרטורות הגבוה.

פרק שלישי: ניתוח תופעות יסוד במרחב

11. מאפיינים פיזיים ומאפיינים אנושיים

א. האמזונס:

– נהר האמזונס משמש מקור מים לחקלאות, נתיב ספנות בנהר להובלת מטענים וסחורות, הסכרים כוללים מפעל הידרואלקטרי שהוא מקור אנרגיה מתחדש, הנהר מהווה גם אטרקציה תיירותית.

- חופי האוקיאנוס האטלנטי אלה מהווים אטרקציה לתיירות נופש, דייג, נמלים המאפשרים סחר עולמי.

ב. אקלים טרופי: אקלים עתיר גשמים עם לחות גבוהה, הגורם העיקרי לאקלים זה הוא מיקומה של ברזיל בקווי הרוחב הטרופיים 0-20 בקרבת קו המשווה. ישנה קרינה ישירה וחזרה וכתוצאה מכך אידוי של מים ומשקעים רבים.

ג. (1) באזור מערב ברזיל רואים ישובים קטנים יותר ומספרם נמוך יותר מאשר מזרח ברזיל. במזרח מצויים ערים גדולות יותר ומספרם רב יותר מהמערב. בגורם העיקר להבדל זה הוא הקרבה לאוקיינוס האטלנטי, ובמזרח יערות הגשם מקשים על פיתוח התיישבות. (2) במזרח ברזיל האוכלוסייה צפופה יותר משום שהיא מעדיפה להתגורר ליד הים המעניק להם מגוון של מקורות תעסוקה כמו נמלים, דייג ותיירות יחסית לאזור יערות הגשם הסבוכים.

ד. רמת הפיתוח של ברזיל לפי הטבלה -בינונית גבוהה. כיוון שתוחלת החיים בשנים הינה - 76 נתון אשר מראה על מדינה אשר בה נושא התברואה מפותח יחסית. ושיעור המועסקים בחקלאות נמוך יחסית מה שמעיד על רמת פיתוח טובה כיוון שיש יותר תושבים אשר עוסקים בתעשיית ההיי טק.

12. יערות וסביבה באגן האמזונס

א. התנאים הפיזיים שאפשרו התפתחות יערות הגשם באגן האמזונס:

- אקלים טרופי ובו כמות גדולה של גשם המתפרסת על כל חודשי השנה, טמפרטורות גבוהות עם משרע נמוך.

- אזור מישורי רחב ועצום.

ב. (1) החשיבות לשימור היערות היא:

- שימור מרחב המחיה של בעלי חיים וצמחים.

- היערות פולטים לאוויר אדי מים ולחות המגבירים את כמות הגשם בעולם, הם פולטים אוויר נקי, אם מבראים את היער הדבר תורם להתחממות הגלובלית.

(2) למרות שימור היערות ממשיכה ברזיל לברא יערות משום שהיא זקוקה לפזר אוכלוסייה מהחוף המזרחי הצפוף, לאזורים שאינם מיושבים. לצורך זה מבראים את היער על מנת לסלול כבישים כמו כביש טרנס אמזונס, ומסילות ברזל, לבנות ערים חדשות, ולפתח גידולי חקלאות מסחריים דבר שיספר את מצבם הכלכלי של התושבים שיעברו להתגורר באזורים החדשים.

13. אנרגיה

א. (1) מרבית תחנות הכוח להפקת חשמל הידרואלקטרי בברזיל נמצאות בשיפוע ההרים המוביל אל נהר הפרנה, על נהרות דוגמת ריאו גרנדה. האזור ממוקם מערבית לריכוזי אוכלוסייה גדולים (סאן פאולו, קורטיבה)

(2) תחנות הכוח ההידרואלקטריות ממוקמות באזור זה עקב זרימתו החזקה של נהר הפרנה, נהר שזורם כל השנה, בשיפוע חד מקו פרשת המים של ההרים לכיוון העמק. האזור מתאים להקמת תחנות כוח בשל קרבתו לריכוזי אוכלוסייה גדולים, שיכולים לנצל את החשמל הנוצר בו (תחנת כוח צריכה להבנות עד מרחק של 500 ק"מ ממקום השימוש בחשמל. אחרת זרם החשמל מאבד מכוחו ומיעילותו).

ב. לשימוש בדלק המורכב מאתנול ומבנזין ברכבים מספר יתרונות: האתנול הוא חומר גלם מתחדש. מזהם פחות מבנזין, לכן השילוב ביניהם מפחית את כמות הזיהום וכן את כמות הבנזין הנצרכת. היות והאתנול הוא גידול מקומי, ברזיל לא משקיעה בקנייתו או בהובלתו כסף רב וחוסכת בזיהום הנגרם מהובלת חומרי הגלם.

14. עיור

א. (1) עד 1995 הייתה עליה מואצת בשיעור האוכלוסייה העירונית, קצב השינוי מהיר מאוד. מ-1995 עליה מתונה וקצב השינוי איטי.

(2) בתקופה הראשונה הגורם לקצב השינוי הוא הגירה גדולה מהכפר אל העיר, תיעוש, וריבוי טבעי גבוה.

בתקופה השנייה העיור מתמתן, יש עליה ברמת הפיתוח וירידה בקצב הריבוי הטבעי. רוב התושבים כבר חיים בעיר ולכן היקף ההגירה הפנימית מהכפר אל העיר קטן.

ב.

(1) בתמונה רואים צפיפות, חוסר תכנון, בנייה רעועה, אין תשתיות תחבורה מסודרות או חשמל.

(2) בתקופה אחת הייתה הגירה מואצת מהכפר אל העיר, הרבה כפריים חסרי השכלה ומקצוע הגרו אל העיר ללא הון. בנוסף, העיר לא עמדה בקצב הבניה הנדרש ביחס לכמות המהגרים ולא נבנו מספיק שכונות או תשתיות בהתאם. ולכן, המהגרים בנו לעצמם את בתיים בשולי העיר. מחוסר תשתיות מוכנות ומחוסר אפשרות לרכוש בתים קיימים.

א. (1) מחוז הצפון הוא המחוז ברמת הפיתוח הנמוכה ביותר. התמ"ג לנפש במחוז נמוכה וגם תרומתו כמחוז לתמ"ג במדינה נמוכה. הדבר מצביע על יעילות כלכלית נמוכה של המחוז, על מצב כלכלי לא טוב בו הוא מצוי.

מחוז דרום מזרח הוא המחוז ברמת הפיתוח הגבוהה במדינה: תושבים רבים חיים בו (מצביע על תפקודו כגלעין המדינה), התמ"ג לנפש במחוז גבוה מיתר המחוזות (מצביע על רמת השכלה גבוהה, אחוז רב של מועסקים בשירותים יחסית למחוזות אחרים), תרומתו לתמ"ג היא הגבוהה ביותר. מעל 50% מהתמ"ג של ברזיל מגיע ממחוז זה. נתון זה מצביע על היות המחוז הגלעין הכלכלי של המדינה.

(2) מאפיינים פיזיים שתורמו לפיתוחו של המחוז הדרום מזרחי:

- אזור מישורי בחלקו, נוח להתפתחות ולחקלאות, נוח לסלילת כבישים ורכבות.
- קרוב לים, עשיר במפוצים טבעיים כך שניתן בקלות לפתח מסחר בין לאומי.
- אזור עשיר במחצבים, שהשפיעו על פיתוח תעשייה מגוונת.
- אזור בו כמות משקעים לא קטנה לכן הוא מתאים לפיתוח חקלאות.
- יושב על חוף האוקיינוס האטלנטי, ממנו הגיעו האירופאים בתקופה הקולוניאלית לאזור ויישבו אותו.

ב. דרכים בהם הקמה של עיר בירה משמשת כזרז פיתוח:

- בניית דרכי גישה נוחות ומהירות שיקשרו את הבירה אל אזורי הארץ השונים. הגדלת הנגישות מקדמת את פיתוח האזור.
- שיפור תשתיות (ביוב, מים, חשמל, רשתות אינטרנט) על מנת שמשרדי הממשל יוכלו לקיים את עבודתם. מביא לשיפור רמת החיים באזור ומשיכת אנשים עליו.
- אוכלוסייה חזקה מגיעה לעיר הבירה לעבוד במוסדות הממשל. הגעתם, לרוב עם המשפחות מחזקת את האוכלוסייה החיה בבירה. אוכלוסייה חזקה מביאה לביקוש לשירותים ברמה טובה. קיומם של שירותים ברמה טובה (בריאות, חינוך, תרבות, דיור) מביאים למשיכת אוכלוסייה חזקה נוספת לאזור.